

Gips, Krantz en van Maasdijk, bij Mussert en Rost van Tonningen, bij het *Reichskommissariat* en de *Sicherheitsdienst* hadden geen enkel effect. 'Ik vind de gehele bedrijfsorganisatie een onding', schreef ir. van Dieren in mei '44 aan Rost.

'Er is een apparatuur opgebouwd naar het schema van de Duitse *Gewerbliche Wirtschaft*. De concurrentie is praktisch uitgeschakeld, doordat de mensen verplicht zijn in concerns samen te werken. Deze concerns staan onder leiding van de grootkapitalisten, omdat dezen alleen de vrije tijd hebben die door hun grote firma's vergoed wordt, om zich met dergelijke zaken te bemoeien. De secretarissen zijn over het algemeen liberale *diehards*. De kameraden zijn met plaatsvervangende voorzitterschappen en dergelijke schijnbanen belast. Het leidersbeginsel is aanvaard, doch praktisch in handen gelegd van notoire¹ anti's. Hoe men van een dergelijke organisatie iets positiefs kan verwachten, is mij een raadsel.'²

Van Dierens klacht kan Rost niet verbaasd hebben. Deze had voorzien dat de bezetter zich niet veel moeite zou geven om de NSB binnen de nieuwe bedrijfsorganisaties te pousseren. 'De Duitse autoriteiten', had hij in de zomer van '41 aan Mussert bericht, 'helpen ons zo goed als zij kunnen, doch zij kunnen niet terwille van de vermeende mogelijkheid om met de 3% NSB'ers' (het waren er nog minder) 'het bedrijfsleven te regeren, dit bedrijfsleven in volle oorlogstijd desorganiseren.'³ Zo was het.

★

Wat heeft de Organisatie-Commissie Woltersom gedaan?

Zij heeft een omvangrijke nieuwe organisatie opgebouwd die, na anderhalf jaar, door de Raad voor het Bedrijfsleven overkoepeld werd⁴; zij heeft

¹ In de tekst staat 'motorische'. Wij nemen aan dat dit een fout van de typiste is waar van Dieren overheen gelezen heeft. Of bedoelde hij met 'motorische' iets als 'dynamische'? ² Brief, 9 mei 1944, van E. van Dieren aan Rost van Tonningen (E. Fraenkel-Verkade: Selectie correspondentie van mr. M. M. Rost van Tonningen, no. 616 a). ³ Brief, 1 aug. 1941 van Rost van Tonningen aan Mussert (*RvT*, dl. I, p. 664). ⁴ Het aanvaarden van bestuursfuncties werd in april '43 door het Episcopaat 'in geweten niet ongeoorloofd' genoemd, maar: 'Over de wenselijkheid hiervan spreken wij ons liever niet uit. Zeker is men niet verplicht, een aangeboden bestuursfunctie te aanvaarden.' (aangehaald in S. Stokman: *Het verzet van de Nederlandse bisschoppen tegen nationaal-socialisme en Duitse tyrannie* (1945), p. 274).